

Ewa Rudnicka, Marek Dubiński

„E-eksplozja: narzędzia – metody -
użytkownicy” – sprawozdanie z
konferencji naukowej w Bibliotece
Jagiellońskiej z okazji 650-lecia
Uniwersytetu Jagiellońskiego
(Kraków – UJ, 27 III 2014 r.)

Forum Bibliotek Medycznych 7/1 (13), 483-492

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Mgr Ewa Rudnicka
Olsztyn – UWM

Mgr Marek Dubiński
Wrocław – PWt.

**„E-EKSPLOZJA: NARZĘDZIA – METODY - UŻYTKOWNICY”
– SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI NAUKOWEJ
W BIBLIOTECE JAGIELLOŃSKIEJ Z OKAZJI 650-LECIA
UNIwersYTETU JAGIELLOŃSKIEGO
(KRAKÓW, 27 III 2014 R.)**

Abstract

This report was presented in the wake of a scientific conference “E-explosion: tools – methods – users.” The conference took place in the Jagiellonian Library as part of the celebrations of the 650th anniversary of the Jagiellonian University and Jagiellonian Library as well as the 20th anniversary of computerizing the Library. The conference centred on the following themes: ‘explosion’ of stock – tools, methods, and challenges; integrated searching; cooperation and network of connections; users – needs analysis, assessment of users’ satisfaction. The conference gathered together around 100 representatives of libraries and scholars from Poland, who presented 17 papers.

Streszczenie

Przedstawiono sprawozdanie z konferencji naukowej pt.: E-eksplozja: narzędzia – metody - użytkownicy”, która odbyła się w Bibliotece Jagiellońskiej z okazji 650-lecia Uniwersytetu Jagiellońskiego i Biblioteki Jagiellońskiej oraz 20-lecia komputeryzacji Biblioteki. Konferencja skoncentrowana była wokół następujących tematów: eksplozja zasobów - narzędzia, metody, wyzwania; zintegrowane wyszukiwanie; współpraca i sieć wzajemnych powiązań; użytkownicy: analiza potrzeb, badanie satysfakcji. W konferencji uczestniczyło około 100 przedstawicieli bibliotek i pracowników naukowych z całej Polski, a wygłoszono 17 referatów.

Każda rocznica skłania do przemyśleń, lecz 650 urodziny są wyjątkową okazją do refleksji. 650-lecie obchodzi w tym roku najstarsza uczelnia w Polsce – Uniwersytet Jagielloński. Biblioteka Jagiellońska (BJ) jako integralna część krakowskiej Alma Ma-

ter również uczestniczy w uroczystościach rocznicowych. Dnia 27 marca 2014 roku w gmachu BJ odbyła się konferencja naukowa „E-eksplozja: narzędzia – metody - użytkownicy” zorganizowana przez pracowników Biblioteki Jagiellońskiej, na którą przybyło około 100 przedstawicieli bibliotek i pracowników naukowych z całej Polski, a wygłoszono 17 referatów. Obrady uświetnił swą obecnością prof. Stanisław Kistryn, prorektor Uniwersytetu Jagiellońskiego ds. badań naukowych i funduszy strukturalnych.

Biblioteka Jagiellońska, oprócz jubileuszu założenia Uczelni, święci również dwudziestą rocznicę pracy w nowym bibliotecznym wymiarze – przestrzeni elektronicznej. Konferencja poświęcona była nowym technologiom wykorzystanym w procesach bibliotecznych, elektronicznym źródłom informacji, szkoleniom bibliotecznym oraz współczesnemu wizerunkowi BJ przejawiającemu się w możliwościach tworzonych przez wirtualne środowisko.

Obrady otworzył dyrektor Biblioteki Jagiellońskiej, prof. dr hab. Zdzisław Pietrzyk, który powitał zebranych i w krótkich słowach przedstawił ideę towarzyszącą konferencji. Z długiego życia BJ skupił się na ostatnich 20 latach, które wiążą się przede wszystkim z nowymi technologiami, mającymi znaczący wpływ na działanie Biblioteki. Przypomniane zostały obawy bibliotekarzy przed zmianami, ale także sukcesywnie rosnące zaufanie do elektronicznych narzędzi pracy, a także możliwości wynikające z sieciowej współpracy bibliotek na świecie. Dyrektor Pietrzyk zaznaczył uczestnictwo otoczenia zewnętrznego w zmianach dotyczących procesów bibliotecznych, wymagania użytkowników wobec współczesnej biblioteki akademickiej oraz konieczność uwzględniania oczekiwań czytelników w działaniach bibliotecznych. Podkreślił również wkład BJ w działania katalogu centralnego NUKAT.

Pierwszą prelegentką - i jednocześnie prowadzącą obrady - była Krystyna Sanebra, dyrektor ds. rozwoju Biblioteki Jagiellońskiej, która w wystąpieniu „E-eksplozja – dane i metadane – dokonania i plany” przedstawiła minione 20 lat jako czas wielkich przemian w Bibliotece. Historia zbiorów elektronicznych w BJ sięga 1991 roku, kiedy kupiono pierwszą bazę danych na dyskach CD-ROM, a tym samym rozpoczęto komputeryzację Biblioteki. Kamieniem milowym był zakup w 1994 roku zintegrowanego systemu bibliotecznego VTLS i rozpoczęcie prac nad Komputerowym Katalogiem Zbiorów Bibliotek UJ (KKZBUJ). W chwili obecnej katalog prezentuje blisko 34% zasobu BJ – prócz nowych zbiorów wprowadzanych do katalogu trwają równoległe prace retrospektywne. Jednocześnie BJ przystąpiła do współpracy w tworzeniu katalogu NUKAT, a kolejnym etapem rozwoju środowiska elektronicznego Biblioteki było utworzenie w 2010 roku Biblioteki Cyfrowej, w której obecnie jest prezentowanych 220 000 publikacji ze zbiorów BJ.

„Po zakamarkach Jagiellonki podróż przez stulecia” zabrała nas Żaneta Kubiec, (Oddział Opracowania Zbiorów BJ). Długa i fascynująca historia najstarszej biblioteki akademickiej w Polsce to opowieść o miejscu kumulującym wiedzę, zawartą w groma-

dzonych zbiorach, o uczonych i studentach związanych z Uniwersytetem. Uczestnicy konferencji podróżowali przez wieki aktywności BJ, widząc jak tradycja zderza się z nowoczesnością, tworząc nową jakość działań bibliotecznych, uzupełniając się i oferując użytkownikom wielość usług i możliwości.

Kolejne wystąpienie traktowało o dwudziestoletnim okresie współpracy bibliotek polskich w ramach NUKAT (Narodowego Uniwersalnego Katalogu). Maria Burchard, kierownik Centrum NUKAT, przybliżyła zebranym problemy ogólnopolskiej inicjatywy bibliotecznej, z perspektywy początkowego stadium pracy, jak i stanu obecnego. Biblioteka Jagiellońska była jedną z czterech bibliotek-założycielek katalogu centralnego, która uczestniczyła aktywnie na każdym etapie współpracy – utworzenia Centralnego Katalogu Haseł Wzorcowych, Centralnego Katalogu Tytułów Czasopism i w końcu stworzenia NUKAT. Została podkreślona rola BJ w działaniu katalogu centralnego. BJ wprowadziła najwięcej rekordów bibliograficznych ze wszystkich uczestników inicjatywy oraz pracuje nad doskonaleniem narzędzi pracy w katalogu. Zwrócono uwagę uczestników na rangę NUKAT w światowych pracach bibliotecznych – od 2006 roku dane zawarte w katalogu centralnym przekazywane są do katalogu światowego World-Cat. Obecnie w NUKAT pracuje około 100 bibliotek, katalog zawiera około 10 000 000 danych, a w przygotowaniach jest nowy standard katalogowania.

Małgorzata Wielek-Konopka (Oddział Komputeryzacji BJ) w referacie „Od lokalnego katalogu do globalnej bazy danych” zobrazowała rozwój katalogu komputerowego BJ jako elementu komputeryzacji instytucji. Prelegentka skupiła się na korzyściach płynących z zastosowania nowych narzędzi pracy. Automatyzacja procesów bibliotecznych wpłynęła na zmiany organizacyjne Biblioteki, ułatwienie wykonywania codziennych obowiązków każdego bibliotekarza, oraz na możliwości wyszukiwawcze informacji bibliograficznych. Podkreślono związek nowych technologii ze zmianami dotyczącymi współpracy bibliotek. Nowe metody prezentacji zbiorów stworzyły przed bibliotekami możliwości tworzenia odmiennej przestrzeni bibliotecznej – wirtualnej. Powstają biblioteki cyfrowe, repozytoria, wystawy wirtualne. Przykładem takiej przestrzeni był depozyt Jana Skalskiego złożony w Bibliotece Medycznej BJ, dostępny poprzez stronę domową Biblioteki.

Wystąpienie Marzanny Baś, Anny Grzędy i Iwony Wawrzynek (Oddział Udostępniania Zbiorów i Informacji Naukowej BJ) pt. „Badanie funkcjonalności Komputerowego Katalogu Zbiorów Bibliotek UJ przez ustalenie wskaźnika satysfakcji użytkowników i określenie częstotliwości korzystania z oferowanych usług” – zaprezentowało uczestnikom wyniki badań przeprowadzonych wśród użytkowników KKZBUJ. Ankieta była dostępna online ze strony głównej BJ i obejmowała czytelność katalogu, stopień doskonałości wyszukiwania informacji, ale także poddano ocenie kompetencję i życzliwość pracowników Biblioteki.

Tomasz Winiarski (Oddział Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo- Technicznej przy Wydziale Informatyki i Zarządzania Politechniki Wrocławskiej¹) w referacie „Jakość obsługi użytkowników oraz udostępniania księgozbioru Biblioteki Wydziału Informatyki i Zarządzania Politechniki Wrocławskiej w świetle wyników ankiety” przygotowanym wspólnie z Anną Gromadzką, omówił badania przeprowadzone w Bibliotece Wydziału Informatyki i Zarządzania Politechniki Wrocławskiej. Ankieta oparta była na raportach systemu komputerowego Aleph, opiniach czytelników i bibliotekarzy. Badanie jakości pracy biblioteki wpisuje się w cykliczne działania biblioteczne na rzecz poprawy jakości procesów bibliotecznych oraz komunikacji z użytkownikami.

„Kompetencje i umiejętności informacyjne – ocena szkoleń oczami użytkowników medycznej informacji naukowej” to tytuł kolejnej prelekcji w wykonaniu dyrektor Anny Urygi i Moniki Niewaldy (Biblioteka Medyczna BJ – Collegium Medium). Autorki omówiły kolejny obszar działalności bibliotecznej – szkolenia użytkowników. Kurs przeznaczony dla kadry dydaktycznej stanowił jeden z elementów projektu ogólnouczelnianego „Pro bono Collegia Medici Universitatis Jagiellonicae” i realizowany był w latach 2010-2013. Ewaluacja szkolenia wykonanego przez bibliotekarzy Biblioteki Medycznej jest konieczna do oceny efektywności inicjatywy oraz do ewentualnej poprawy działań bibliotecznych.

Barbara Bułat (Oddział Udostępniania Zbiorów i Informacji Naukowej BJ) w referacie „E-ksplozja e-dukacji, czyli o szkoleniach z korzystania z zasobów elektronicznych” przedstawiła historię przysposobienia bibliotecznego w BJ ze źródeł elektronicznych. Biblioteka Jagiellońska od 1991 roku oferuje swym użytkownikom kursy z wyszukiwania informacji bibliograficznej. W usługach szkoleniowych na szczególną uwagę zasługuje cykl wykładów pod nazwą „Ars Quaerendi” i Ars Quaerendi plus”. Należy podkreślić elastyczność oferty – wykłady mogą odbywać się w budynku Biblioteki, jak i poza nią. Szkolenia są powtarzalne w cyklach 7 wykładów, ale również można zamówić tematy kursów.

Joanna Dziak (Biblioteka Głównej Politechniki Śląskiej) w prezentacji pt. „Zasoby elektronicznej jako przedmiot edukacji informacyjnej na podstawie doświadczeń Biblioteki Głównej Politechniki Śląskiej” przedstawiła problematykę szkoleń bibliotecznych zarówno online, jak i tradycyjnych, prowadzonych w Bibliotece. Dokonywane działania ewaluacyjne szkoleń wskazują na potrzeby kolejnych pokoleń użytkowników biblioteki akademickiej, ich kompetencje informacyjne i umiejętności oceny znalezionych informacji. Prelegentka podkreśliła znaczenie kursów bibliotecznych nie tylko dla efektywnego, jak i etycznego wykorzystania wyszukanych materiałów naukowych. Etyka w kompetencjach informacyjnych ma szczególne znaczenie w rozwoju nauki i wiedzy.

¹ Do 31 XII 2013 jako Biblioteka Wydziału Informatyki i Zarządzania Politechniki Wrocławskiej

Ewa Dąbrowska (Oddział Gromadzenia BJ) w referacie pt. „Gromadzenie zbiorów w Bibliotece Jagiellońskiej w dobie ekspansji technologii informacyjnych” nawiązała do przemian, jakie dokonują się w zakresie gromadzonych zbiorów w Bibliotece Jagiellońskiej w związku z rozwojem technologii informacyjnych. Zaznaczyła stopniowo rosnący wpływ publikacji elektronicznych, ale jednocześnie zwróciła uwagę na brak przepisów prawnych, pozwalających na archiwizację zawartości Internetu, szczególnie czasopism i innych publikacji naukowych dostępnych online.

Katarzyna Szczepaniec (Oddział Zbiorów Cyfrowych BJ) poruszyła zagadnienia dokumentów online gromadzonych w BJ na podstawie przepisów o egzemplarzu obowiązującym. Według niej napływające do biblioteki dokumenty na nośnikach elektronicznych są różnej jakości, jeśli chodzi o trwałość zapisu danych, dlatego ważne są różne metody ich zabezpieczania. W związku z rozwijającym się rynkiem e-publicacji zwróciła uwagę na potrzebę znowelizowania przepisów prawa i objęcia nimi nowych rodzajów publikacji. Istnieje konieczność wprowadzenia ogólnopolskich standardów w zakresie gromadzenia i archiwizacji dokumentów online. Autorka przeanalizowała rozwiązania zastosowane w BJ, zaprezentowała różne modele gromadzenia e-publicacji, wypracowane na podstawie umów z poszczególnymi wydawcami. Omówiła zasady opracowania i zarządzania e-publicacjami za pośrednictwem Systemu Obsługi Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej (SOJBC) oraz pokazała sposób udostępniania e-publicacji na stronie JBC wraz z ograniczeniami wynikającymi z przepisów autorsko-prawnych.

Łukasz Mesek (Oddział Zbiorów Cyfrowych BJ) w wystąpieniu „Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa jako wydawca w kontekście światowym” wskazał na zmiany modelu publikowania w erze cyfryzacji i zmieniającej się roli wydawcy. Dzięki powstałym pod koniec XX w. bibliotekom cyfrowym, a na początku XXI w. repozytoriom uniwersyteckim, sytuacja naukowców i ich dzieł zaczęła się zmieniać. Biblioteki cyfrowe są przeznaczone do publikowania dokumentów wytworzonych przez naukowców poprzez istniejącą infrastrukturę, nabytą renomę popartą rangą uniwersytetu i szybkość procesu publikacji. Według prelegenta przeszkoleni bibliotekarze cyfrowi mogą działać jako wydawcy, a bibliotekarze jako „zabezpieczyciele” utworów. Obecnie naukowcy na świecie wzywają do bojkotu wydawnictwa Elsevier w związku ze stosowaną przez nie polityką cenową, jak i praktykami wydawcy, które mogą doprowadzić do ograniczenia dostępu do badań. Ekonomista Ted Bergstrom obliczył, że 59% tytułów Elseviera jest „złej wartości”. Zachęcał do publikowania na stronach bibliotek i repozytoriów uczelnianych.

Bardzo ciekawą inicjatywę zaprezentowały Jadwiga Wichman (Biblioteka Instytutu Fizyki UJ) i Joanna Hoły (Oddział Zbiorów Cyfrowych BJ). Z okazji obchodów 130 rocznicy skroplenia trwałych składników powietrza w Krakowie wspólnie przygotowały, opracowały i zamieściły w Jagiellońskiej Bibliotece Cyfrowej wystawę wirtu-

alną poświęconą profesorowi fizyki, Zygmuntowi Wróblewskiemu. Oprócz materiałów będących w posiadaniu Biblioteki Instytutu Fizyki, BJ, Archiwum UJ i Muzeum Collegium Maius, wykorzystano zbiory innych bibliotek cyfrowych. Umożliwiło to stworzenie bibliografii cyfrowej z łatwym dostępem do zdigitalizowanych materiałów, m.in. zawierających artykuły z XIX-wiecznych czasopism i gazet codziennych, starych druków i rzadkich publikacji.

Adrian Drabik (Oddział Zbiorów Cyfrowych BJ) w swoim wystąpieniu „Biblioteka cyfrowa a repozytorium - Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa a Repozytorium UJ (Hydra)” omówił krótko powstałą w 2010 roku JBC oraz tworzone obecnie Repozytorium UJ. W przyszłości będą to osobne platformy, ale istnieje możliwość połączenia tych dwóch baz dzięki wybraniu jednakowego formatu do wprowadzania metadanych - DublinCore. Jako multiwyszukiwarka zostanie wykorzystany system Hydra, udostępniony na licencji Open Source (Apache 2), który jest z powodzeniem stosowany np. w Stanford University.

Leszek Szafrąński (Sekcja Repozytorium UJ) w referacie „Harmonizacja zarządzania dydaktyką na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie”, przygotowanym wspólnie z Bartłomiejem Brawuskim, zaprezentował aktualny stan prac nad Bibliografią Pracowników UJ dostępną w Internecie, a tworzoną w ramach projektu HaZarD. Głównym założeniem funkcjonowania systemu jest uzupełnianie Bibliografii przez samych autorów lub przez bibliotekarzy z bibliotek wydziałowych i instytutowych UJ. Na każdym wydziale zostaną powołani asystenci wydziałowi, którzy będą zajmować się informowaniem i pozyskiwaniem opisów bibliograficznych do Bibliografii. Dzięki Repozytorium UJ będą mogli podzielić się wynikami swoich prac w Internecie.

Dr Krystyna Michniewicz-Wanik (Biblioteka Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Wrocławskiego) wygłosiła referat „Otwarty dostęp (Open Access) jako alternatywa dla niedoskonałych przepisów o dozwolonym użytku chronionych utworów”, w którym zasygnalizowała m.in. problem, że na wiedzy tworzonej przez naukowców zarabiają głównie koncerny wydawnicze a nie jej twórcy, którzy chcieliby dzielić się osiągnięciami i udostępniać swoje artykuły również w sieci. Powstają internetowe czasopisma naukowe oraz repozytoria dziedzinowe i instytucjonalne oparte na zasadach Open Access, które stanowią konkurencję dla wydawnictw komercyjnych.

W ostatnim referacie konferencji „Źródła informacji o wskaźnikach oceny czasopism w ofercie bibliotek wyższych szkół technicznych – wybrane zagadnienia” Urszula Knop (Biblioteka Główna Politechniki Częstochowskiej) uwagę skupiła na parametrach oceny jakości czasopism zarówno na skalę światową (Master Journal List i Impact Factor), jak i krajową (punktacja MNiSW). Omówiła polskie bazy danych: wybrane bibliografie publikacji pracowników uczelni, BazTech i Ariantę ze szczególnym uwzględnieniem zasobu informacji o wskaźnikach i możliwości ich wyszukiwania w poszczególnych źródłach.

Na zakończenie konferencji dyrektor Krystyna Sanetra podsumowała bogate w treści obrady. Konferencja została starannie zorganizowana, za co należą się podziękowania organizatorom. Zaprezentowana problematyka połączenia tradycji z nowoczesnością, wychodzenie naprzeciw oczekiwaniom odbiorców czy też trudności w udostępnianiu dzieł w postaci ich nieujednoliczonego stanu prawnego, ukazują obraz dzisiejszych bibliotek naukowych – nowoczesnych instytucji sprawnie współpracujących z odbiorcami. Materiały konferencyjne zostały opublikowane na stronie Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej pod adresem:

<http://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication?id=290555&from=&dirids=85&tab=1&lp=1&QI=E05E274B1980AABA1A800CF6C7E6F959-21>

Od lewej: mgr Marek Dubiński (Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej), mgr Ewa Rudnicka (Biblioteka Uniwersytecka Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie), mgr Ewa Goumissi (Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej)

(fot. Tomasz Winiarski)

Prof. dr hab. Zdzisław Pietrzyk, Kraków – UJ, dyrektor Biblioteki Jagiellońskiej
(fot. Szymon Kotarski)

(fot. Tomasz Winiarski)

Uczestnicy konferencji

(fot. Szymon Kotarski)

Dr Krystyna Michniewicz-Wanik, Wrocław – UW.

Mgr Maria Burchard (Centrum Nukat) i mgr Krystyna Santera, Kraków – BJ
(fot. Szymon Kotarski)